

ПОДОЛАННЯ КРИЗИ ВИМАГАЄ КОМПЛЕКСНИХ ДІЙ

М.Сунгуровський, Центр Разумкова

Успіх дій держави та суспільства із забезпечення безпеки країни багато в чому залежить від діагнозу проблемної ситуації, правильно визначених цілей виходу з неї та організації системної роботи з їхньої реалізації. Сьогодні під час формування антикризового плану дій спостерігаються переважно більш-менш правильні оцінки окремих аспектів ситуації, відповідно, висуваються ефектні (але не ефективні) розрізнені, слабо пов'язані між собою ініціативи з її нормалізації. Але в реалізації навіть цих ініціатив (не говорячи вже про стратегії, програми) чиновники надають перевагу уникненню зайвого клопоту, ховаючись за недосконалим законодавством. Більшість з них досі не усвідомили, що в Україні триває справжня війна.

Діагноз

Чомусь вважається, що надавши визначення російсько-українському конфлікту – *“гібридна війна”*, ми отримуємо відповідь, з чим нам необхідно боротися. У принципі, гібридна війна – це *продовження політики з використанням широкого набору сил і засобів, форм і способів їх застосування, арсеналів новітніх технологій, наявних у розпорядженні сторін конфлікту, в широкому діапазоні просторових і часових параметрів*. Виходячи з цього, будь-які війни – де використовується сукупність різноманітних способів силового (“жорсткого” й “м'якого”) розв'язання протиріч, дипломатії, пропаганди, економічного тиску, військової сили, регулярних військ і парамілітарних формувань тощо, – є гібридними. Тому говорити можна скоріше про ступінь їхньої “гібридності”.

У російсько-українському конфлікті замість традиційних зіткнень збройних формувань ми бачимо:

- Дії озброєних груп місцевих “колорадос” (сепаратистського, кримінального, терористичного забарвлення), явно або неявно очолюваних і координованих російськими спеціально підготовленими особами та диверсійними групами.
- Цим групам та їх очільникам Президентом Росії надана індульгенція “доблесно діяти” за спинами зомбованого російською пропагандою місцевого населення.
- Коли ж сепаратистська ейфорія місцевого “активу” в південно-східних регіонах пішла на спад, а бойовики почали відчувати брак живої сили та ресурсів, підвищилась інтенсивність надходження з російської території загонів бойовиків-найманців і зброї.
- З метою сковування українських боездатних військ і запобігання їх застосуванню всередині країни Росія вдається до масштабних маневрів військ у прикордонних районах.

Тобто Кремлем використовується той набір сил, засобів, способів і сценаріїв їх застосування, який він вважає достатнім для досягнення своїх цілей у протистоянні із заздалегідь і цілеспрямовано зруйнованим сектором безпеки України. У міжнародній практиці конфлікти такого типу визначаються як *“війна чужими руками” (proxy war)*. Мабуть, головними особливостями російсько-українського конфлікту є вмиле використання агресором потужної інформаційно-пропагандистської машини гебельсівського типу, гра на заздалегідь “сконструйованих” слабостях країни-жертви та масове залучення до конфлікту цивільного населення по обидва боки барикад. А вже як красиво назвати такий конфлікт – справа десята.

Головними цілями спецоперації Кремля були: якщо не втягнути Україну до євразійського інтеграційного проекту, то хоча б не випустити її з орбіти свого впливу, а також жорстко заявити світу про готовність Росії виступати в ролі могутньої держави –

захисниці співвітчизників і традиційних православних цінностей. Проміжними (та відносно самостійними) результатами повинні бути статі, зокрема:

- Приєднання Криму – символу й форпосту історичної присутності Росії у Чорному морі – як спосіб вписати в історію ім'я Путіна як “збирача земель руських”. Спонукальним імпульсом стало не бажання протистояти розширенню НАТО, а страх перегляду після подій на Майдані Харківських угод з поверненням колишньої дати виведення Чорноморського флоту із Севастополя у 2017р. Крім того, Крим мав відіграти роль позитивного прикладу та мотиву для сепаратистських рухів півдня і сходу України стосовно приєднання до Росії.

- Формування “Новоросії” у складі південно-східних областей України і Придністров'я – нехай навіть у вигляді самопроголошеного та невизнаного утворення, але здатного задовольнити амбіції Кремля: політичні (істотний вплив на регіональну ситуацію, політику Заходу та уряду України); економічні (контроль над газотранспортною системою, провідними підприємствами оборонної промисловості, енергетичного комплексу та іншими стратегічними активами України); військові (створення плацдарму для можливої майбутньої окупації України).

- У випадку зриву “новоросійських” планів, утворення на Донбасі зони “замороженого” конфлікту та вже через нього вплив на регіональну ситуацію, політику Заходу та уряду України.

- Консолідація російського суспільства на тлі переможної війни і протистояння зовнішній загрозі.

- “Безоплатний” (і без повернення) “подарунок” Україні у вигляді експорту на її територію російських активістів неонацистських рухів, які в Росії вже виконали завдання з придушення лібералів, а зараз поступово встають поперек горла самому Кремлю.

Крім протиборства із зовнішнім агресором, Україні доводиться боротися й із внутрішніми ворогами:

- З проросійською “п'ятою колоною”, що щільно сидить у рядах політичної еліти, держорганів і силових структурах.
- З протистоянням амбіцій партійних лідерів, які штучно ділять суспільство (що сприймається ними винятково як електорат) за політичними уподобаннями.
- З перевагою регіональної ідентичності над державною – що, однак, не зашкодило патріотам практично зі всіх регіонів України стати активними учасниками Майдану, а пізніше виступити на захист Батьківщини від російської агресії.
- З різноспрямованим впливом лобістських груп, що відстоюють бізнес-інтереси олігархічних кланів.
- З корумпованим і забюрократизованим держапаратом, який не сприяв, а навпаки гальмував на початкових етапах конфлікту розгортання та легалізацію патріотичного руху самозахисту та водночас опановував старі схеми “дерибану”.

Попри доведену під час російсько-українського конфлікту неготовність державного апарату до адекватного реагування на нестандартні загрози та, навпаки, бажання та готовність суспільства виконувати функції захисту країни, остаточна перемога вимагає мобілізації сил і засобів і централізованого керівництва спільними діями, що під силу лише державі. Але це можливо лише за умов, якщо чиновники почнуть виявляти конструктивну ініціативу замість пошуку в законах “відмазок” для бездіяльності й уникнення відповідальності.

Важливу роль у російсько-українському конфлікті відіграли й продовжують відігравати зовнішні чинники. Слабкість міжнародних інститутів стала однією з передумов агресії Кремля (раніше – проти Грузії, тепер – України, пізніше – решти осколків соціалістичного табору). Варто визнати, що сьогодні міжнародні системи безпеки не здатні приборкати російську агресію. Широко рекламована політична солідарність європейських країн насправді поступилася місцем національному егоїзму та поточним економічним інтересам. Окремі лідери європейських держав продовжують вважати, що безпеки без Росії домогтися важко, тоді як інші вже зрозуміли, що домогтися її разом з Росією – неможливо. Через брак солідарності “напівсанкції” (за висловами західних експертів) до Росії відіграють певну роль, але не забезпечують бажаного результату. Важливість політичної підтримки, фінансової і технічної допомоги Україні не підлягають сумніву, хоча й залишають бажати кращого. Чому, наприклад, критерії експортного контролю обмежують поставки смертоносної зброї до країни-жертви і не впливають на поставки французьких “Містралів” країні-агресору?

“Завдяки” сукупності всіх згаданих чинників Україна залишилася практично наодинці з агресором, зазнала поразки в інформаційній війні, великих людських жертв і матеріальних збитків, постала перед загрозою розпаду.

Проте останнім часом почастишали переможні реляції зі “східного фронту”: ефективність АТО зростає; звільнюються населені пункти; кільце навколо терористів на Донбасі стискається; бойовики зазнають втрат, у їхніх лавах паніка. Однак ситуація залишається вкрай складною. Точкові успіхи АТО, хоч і свідчать про зростаючу перевагу української сторони, але не дають підстав для сміливого оптимізму: терористичні формування, попри істотні втрати, отримують підкріплення, продовжують злочинну діяльність і нагнітання напруженості в захоплених населених пунктах, “невідомим” чином залишають заблоковані райони та переміщуються в інші, а за умови безпосередньої небезпеки знищення вживатимуть спроб “розчинитися” у місцевому населенні, серед якого чимало їхніх прихильників.

Лікування

Усі згадані чинники є взаємозалежними й діють одночасно. Тому й контрзаходи повинні бути комплексними, будуватися не лише на плануванні дій власних сил, але й на розумінні задуму (інтересів) усіх сторін конфлікту.

Загальною метою центральної влади сьогодні має бути далеко не лише знищення терористів, але надійна стабілізація ситуації у південно-східних областях. І навіть її досягнення не дає гарантій стабільності в усій Україні: можливі теракти на стратегічно важливих об'єктах та інфраструктурі, а до осені непопулярні заходи уряду, до яких підштовхує скрутна економічна ситуація, а також політично дестабілізуючі (як завжди) парламентські вибори та велика кількість біженців, серед яких чимало прихильників сепаратистів, загрожують підірвати ситуацію в інших, досі спокійних регіонах.

Головні проблеми та необхідні для їхнього розв'язання заходи можуть бути умовно поділені на чотири блоки: зовнішньополітичний, силовий, стабілізаційний, інформаційний.

Зовнішньополітичний блок

Попри широкий міжнародний осуд агресії Росії проти України, очікуваної ізоляції Кремля не відбулося. За всієї поваги до західних партнерів, їхні санкції не перевищили “больовий поріг”, за яким Путін відмовився б від агресивних дій (і не лише на українському напрямі). Багато європейських держав з меркантильних причин (прибутки компаній від їх присутності на російських ринках, робочі місця та, відповідно, голоси виборців) дотепер не залишають сподівань на умиротворення Росії. Не беручи при цьому до уваги ціну, сплачену Україною, і намагаючись домогтися від неї (а не від агресора) поступок на переговорах. Все це стимулює Україну, яка на собі відчула підлість, підступність Кремля та нікчемність міжнародних гарантій, покладатися значною мірою на

власні сили, сприяючи водночас згуртуванню антиросійського фронту. В цьому напрямі є доцільними наступні дії:

1. Надання незаперечних доказів участі Росії в підтримці сепаратистів, викриття у процесі переговорів і роботи міжнародних форумів дестабілізуючих дій Кремля, продовження консультацій із західними партнерами з питань поглиблення, розширення масштабів і забезпечення безперервності санкцій, здатних змусити Кремль відмовитися від агресії.

2. Мало визнати самим, необхідно домогтися внесення міжнародними організаціями і провідними державами сепаратистських організацій і їхніх бойових загонів в Україні до списків терористичних організацій, а Росію визнати державою-спонсором тероризму – із запровадженням відповідних механізмів санкцій (у принципі, це було актуально ще на етапі кримських подій).

3. Використання слабких місць Кремля, таких, наприклад, як економічна рецесія, необхідність виділення ресурсів на реінтеграцію Криму, реагування на зростаючу нестабільність у країнах Центральної Азії, на підписання Грузією і Молдовою Угод про асоціацію з ЄС тощо, – здатних обмежити або розпорошити його зусилля та послабити тиск на Україну.

4. Стимулювання розширення іноземної допомоги Україні з використанням стандартних і нестандартних механізмів. Наприклад:

- оголосити Донецьку та Луганську області зонами, що постраждали від російської агресії, з особливим стабілізаційним режимом;
- звернутися до НАТО та ЄС за допомогою в запровадженні проекту на зразок того, що НАТО застосував в Афганістані – створення Груп відбудови провінцій (в нашому випадку – постраждалих територій).

Спектр функцій таких Груп, які працювали в Афганістані паралельно з операцією Багатосторонніх сил сприяння безпеці, охоплював:

- сприяння забезпеченню правопорядку та безпеки;
- навчання правоохоронних органів і сприяння формуванню муніципальної поліції;
- роззброєння, демобілізація і реінтеграція в суспільство колишніх комбатантів;
- посередництво у формуванні тимчасових перехідних адміністрацій;
- економічна та гуманітарна відбудова провінцій.

Такий проект в Україні, крім прямих результатів, може докорінно змінити ставлення жителів південно-східних регіонів до названих організацій-донорів та, відповідно, до євроінтеграційної політики України. Крім того, це змінить на краще ставлення до самої України та відкриє шлях для інвестицій – звичайно, за умов сумлінності та ефективності влади всіх рівнів, – які є життєво важливими для постраждалих областей та України в цілому.

5. Жорстке відстоювання своїх позицій на міжнародних переговорах у різних форматах. Вважати неприпустимими вимоги до України, що утискають її права на захист її цілісності, недоторканності, суверенітету, безпеки (в тому числі, вимоги про припинення або призупинення дій зі звільнення своєї території від терористів з переходом до переговорів – незрозуміло про що). Якщо Росія визнана державою-агресором, то й вимоги повинні висуватися насамперед до неї. Розмови на переговорах з Росією (а не з представниками ДНР і ЛНР як ретрансляторами її позицій) слід вести про припинення допомоги бойовикам на території України, компенсацію збитків, повернення Криму. Якщо ж ці питання здаються Кремлю неприйнятними, то можна поговорити про ціни на

газ, взаємні торговельні санкції, гуманітарну допомогу біженцям і подібні речі, що не належать до винятково внутрішньої юрисдикції України.

Силовий блок

Придушення збройного опору незаконних (терористичних, бандитських) воєнізованих формувань є на сьогодні одним із пріоритетних завдань для влади й суспільства. Головними недоліками в його виконанні є, зокрема:

- нездатність домогтися переломної кількісної та якісної переваги над противником;
- недостатня результативність АТО та періодична втрата оперативної ініціативи;
- численні невиправдані жертви серед особового складу АТО (жертви серед мирного населення – окрема тема);
- безвідповідальність в організації АТО (і взагалі, у протистоянні агресії) з посиленням, у тому числі, на невідповідність наявних законів умовам воєнного часу – разом із завзятим вимаганням дотримання цих законів і конвульсивними, абсолютно безсистемними спробами їх вдосконалення.

Для подолання цих недоліків необхідно:

1. Надійно перекрити на оперативну глибину силами Державної прикордонної служби, Збройних Сил, Національної гвардії і добровольчих загонів канали надходження терористичним групам підкріплення з Росії у вигляді живої сили і зброї. Для цього недостатньо доукомплектувати прикордонників відповідною технікою. Потрібно терміново на законодавчому та організаційному рівнях увести до структури Держприкордонслужби загоони оборони кордону, укомплектувавши їх на особливо небезпечних напрямках особовим складом за рахунок добровольців і часткової мобілізації. На майбутнє – врахувати подібні заходи з посилення силових структур під час розробки концепції і стратегії реформ сектору безпеки.

2. Виключити всі розмови про перемир'я із сепаратистами та терористами – хто б їх не представляв. До тимчасового припинення вогню доцільно вдаватися лише у випадках оточення і блокування озброєних груп після висунення їм ультиматуму про складання зброї, звільнення заручників і здачі в полон за умови амністії осіб, не винних у вбивствах.

3. Підвищити керованість АТО, координованість дій залучених до неї сил. Для цього немає необхідності у запровадженні воєнного стану та передачі командування АТО Генеральному Штабу. Орган управління будь-якою операцією визначається не масштабом залучених сил і засобів, а специфікою функцій, до якої ні ГШ, ні ВСУ не готові. В чому насправді є необхідність, так це в налагодженні роботи Штабу АТО та в безпосередньому підпорядкуванні йому придатних сил і засобів. Що стосується особливого режиму в зоні АТО, то відповідно до Закону “Про боротьбу з тероризмом”, Штаб АТО має право звернутися через РНБО про введення на території проведення операції надзвичайного стану. В цьому випадку військове керівництво складається з СБУ, МВС і Військової служби правопорядку ВСУ (варто було б замінити на ГШ) – тобто з тих само сил, що й Штаб АТО.

4. Притягти до відповідальності осіб, внаслідок дій або бездіяльності яких штучно стримуються темпи АТО, гинуть люди, країна зазнає істотної економічної шкоди. Спроби посадовців зняти з себе відповідальність, прикриваючись недоліками законодавства, мають бути відкинуті на підставі статті 4 Закону України “Про оборону”: “Органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії”. Відповідно до Закону “Про боротьбу з тероризмом” (навіть до внесення змін) ВСУ беруть участь в АТО “у випадку виникнення терористичних загроз безпеці держави з-за меж України”, а під антитерористичною

операцією, відповідно до цього ж Закону, розуміється “комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих...”, у тому числі, на “знищення терористів”. Тому посилення на відсутність у ВСУ відповідних повноважень є для МО та ГШ способом виправдати свою безпорадність, а для депутатів, які вносять до законів поправки, що не змінюють їхньої сутності, – привід набрати бали як учасникам захисту Батьківщини.

5. Запровадити зрозумілу логіку кадрових призначень до силових структур (і кадрової політики загалом) – її відсутність наводить на думку про наявність прихованих цілей. Це досягається запровадженням критеріїв оцінки кандидатів на певні посади, продиктованих необхідністю виконувати відповідні функції. Наприклад, якщо на НГШ покладаються функції Головнокомандувача ЗСУ, то міністру оборони нема чого робити в зоні АТО. Він має бути політичною фігурою досить високого рівня (у передбаченні необхідності переговорів з Росією – рівня С.Шойгу), незаплямованим участю в корупційних справах, здатним вести діалог з іноземними партнерами, мати системне, стратегічне мислення, менеджерські здібності, авторитет в уряді (для “вибивання” коштів) і в центральному апараті МО та в ЗСУ (щоб уникнути саботажу). Чи відповідає пан Гелетей цим критеріям – вирішувати Президентіві, але й відповідальність на ньому. Взагалі, варто зазначити, що спроби забезпечити лояльне оточення, задовольнити інтереси союзників, соратників по коаліції або компенсувати недостатню довжину “лави запасних” в обхід критеріального підходу до кадрової політики загрожують неминучими конфліктами інтересів, звуженням простору для маневру, втратою довіри у випадку (а це досить імовірно) неефективності політики.

6. За умов браку ресурсів для проведення масштабних реформ, варто було б уже зараз вжити заходів з покращення управління сектором безпеки, інваріантних до майбутніх концепцій і стратегій його реформування. Зокрема з огляду на визнану більшістю експертів неефективність Апарату РНБО та Національного інституту стратегічних досліджень (бажано – розробок), можна залишити їм функції: Апарату – підготовки засідань Ради, контролю виконання рішень; НІСД(Р) – розробки концептуальних і стратегічних документів. Одночасно слід започаткувати створення нечисленного, але потужного (в сенсі інтелектуального потенціалу та технічного оснащення) Агентства національної безпеки при Президентіві. До його структури повинні належати служби збору інформації, моніторингу та аналізу загроз, моделювання ситуацій, а також Центр кризового реагування у складі оперативних груп – своєрідних штабів, які завчасно готують сили та засоби на випадок відповідних кризових ситуацій, а за умов виникнення загрози – очолюють їхнє застосування. (До речі, економії і перерозподілу коштів на все це можна домогтися за рахунок ліквідації в органах державної влади підрозділів і посад, пов’язаних з аналітикою, а потреби в ній задовольняти за рахунок залучення, за необхідності, незалежних експертів, надання замовлень установам академічної та університетської науки й неурядовим аналітичним центрам).

7. Забезпечити повноту та якість оперативного та матеріально-технічного забезпечення АТО. Вжити заходів з протимінної, антиснайперської та протидиверсійної боротьби. Розширити та підвищити якість бойової підготовки добровольців, у т.ч. використовуючи спроможності Товариства сприяння обороні. Вишукати ресурси та оптимізувати поточне оборонне замовлення відповідно до реальних потреб військ, не обмежуючись існуючими можливостями вітчизняної оборонної промисловості (офсетні закупівлі, лізинг, оренда ОВТ за кордоном). Надати допомогу ініціативним громадським групам у створенні відповідних баз даних про потреби військ і джерела їх задоволення, наявність і спроможність ремонтної бази МО та оборонних підприємств. З цією метою, зокрема відновити в МО роботу над приведенням до ладу автоматизованої системи забезпечення адміністративної діяльності (зупинена у 2009р. на етапі дослідної експлуатації), однією зі складових якої є управління матеріальними ресурсами. Визначити способи прискорення процедур закупівель матеріальних засобів для потреб АТО, запобігаючи при цьому використанню корупційних схем.

8. У ситуації проникнення бойовиків до щільно населених Донецька та Луганська звернути особливу увагу на їхню надійну блокаду, недопущення (або, принаймні, мінімізацію) жертв серед мирного населення, його евакуацію, а також розгортання агентурної роботи серед місцевих активістів з протидії бойовикам і їх виявлення під час “зачистки”.

9. Одночасно з проведенням АТО мобілізувати сили СБУ та МВС на запобігання поширенню проявів радикалізму, диверсійної діяльності та дестабілізації ситуації на інші регіони України.

Стабілізаційний блок

Стабілізація ситуації у східних регіонах напряму залежить від подолання кризи в Україні в цілому. Головними специфічними труднощами є:

- значні руйнування житлових, промислових об’єктів, інфраструктури, висока вірогідність розширення зон бойових дій;
- дискредитація або руйнування на місцях органів місцевої влади та сил забезпечення правопорядку;
- негативний вплив на ситуацію партійних структур – особливо напередодні наступних виборів до парламенту та місцевих органів влади;
- високий відсоток сепаратистськи (іноді радикально) налаштованих місцевих жителів, часто з травмованими свідомістю і психікою;
- недосконала індустріальна структура регіону з великою кількістю депресивних населених пунктів, обмежені можливості для розвитку середнього та малого бізнесу.

Заходи цього блоку стосуються налагодження нормальної життєдіяльності звільнених населених пунктів, регіонів, поступового переходу їх до режиму мирного часу:

1. Домогтися максимальної результативності стабілізаційної політики уряду загалом, її сприйняття й підтримки на місцевому рівні (вибір найкращих із чисельних альтернатив такої політики – проблема комплектування та менеджерських здібностей уряду).

2. Вжити заходів з активізації й недопущення зривів роботи з евакуації мирного населення із зони бойових дій. Підвищити відповідальність посадових осіб за якість і своєчасність організаційного та ресурсного забезпечення.

3. Реалістично оцінити ситуацію, підготувати умови та розпочати виконання проекту з відновлення постраждалих територій за участі іноземних донорів (див. п.4 *Зовнішньополітичного блоку*). Головними кінцевими результатами проекту мають бути відновлення системи управління (центрального та місцевого), всіх сфер життєдіяльності, створення умов для відновлення і зміцнення зв’язків Донбасу з рештою України та запровадження там широкомасштабних реформ. До завдань Груп відбудови постраждалих територій мають належати:

- створення тимчасових перехідних адміністрацій, підготовка умов для обрання громадами органів місцевого самоврядування;
- створення умов для формування справжніх територіальних громад як суб’єктів публічної політики;
- налагодження дієвого комунікаційного середовища, зручної для місцевого населення мовної політики, засад толерантного спілкування;
- відновлення діяльності місцевих органів державної влади та інших установ з надання адміністративних послуг;
- створення дієздатної муніципальної міліції, загонів допомоги в захисті кордону;

- роззброєння незаконних збройних формувань, соціальна реабілітація амністованих колишніх бойовиків, реінтеграція в суспільство звільнених учасників добровольчих батальйонів і демобілізованих військовослужбовців;
- забезпечення правопорядку та безпеки;
- надання гуманітарної і правової допомоги постраждалим та особам, які повертаються до домівок;
- відбудова зруйнованих житлових, промислових об'єктів та інфраструктури;
- запровадження перспективних бізнес-проектів, підвищення зайнятості місцевого населення.

4. Змінити формат внутрішньополітичних переговорів, розпочати підготовку переговорів з представниками територіальних громад (підвищення спроможностей самих громад здійснюється в рамках зазначеного вище проекту). Для цього необхідно:

- завчасно оцінити можливі проблеми, претензії, пропозиції;
- сформулювати порядок денний переговорів;
- підготувати проект спільного документа про наміри, що закріплює зобов'язання центральної влади у проведенні реформ в Україні з урахуванням потреб південно-східних регіонів.

5. Активізувати роботу з проведення Комплексно огляду сектору безпеки. До початку складання бюджету на наступний рік визначити (хоча б орієнтовно) перелік першочергових заходів з реформування (з урахуванням пропозицій експертного середовища), реально забезпечених ресурсами – всі ініціативи (навіть найоригінальніші), що не вписуються до цього переліку, відкинути або віднести до розряду середньо- або довгострокових. Особлива увага має бути приділена визначенню місця та ролі недержавного сектору безпеки, раціональної структури силових органів та їхньому кадровому забезпеченню, взаємозв'язкам розвитку і функціонування всіх складових сектору безпеки, налагодженню ефективного демократичного контролю над ним.

Інформаційний блок

Україна прогнала Росії інформаційну війну. Інформаційна політика завжди була нашим слабким місцем, а під час агресії цей недолік виявився однією з головних передумов розвитку ситуації за небажаним напрямом. Програш спостерігається за всіма аспектами: формування смислів, оперативність та якість подачі матеріалів, організація і технічне забезпечення діяльності інформаційних джерел тощо. Непоодинокими є випадки, коли діяльність органів державної влади, дії та вислови посадових осіб і політичних діячів стають підґрунтям для формування політтехнологами Кремля негативних пропагандистських повідомлень, штампів, погіршення іміджу України. А українські ЗМІ, некритично ставлячись до висвітлення подій, у т.ч. діяльності силових структур, виконують роботу за кремлівські розвідку й пропаганду. Головна відповідальність за це лежить на державі, яка не спромоглася спочатку та не здатна досі виконувати роль організуючої і мобілізуючої сили – за цих умов громадськість змушена сама вдаватися до створення “добровольчих інформаційних батальйонів”.

Питанням інформаційної політики України, проблемам і шляхам їхнього розв'язання присвячена величезна кількість публікацій, що з'явилися останнім часом. До наявних у них рекомендацій і зауважень можна додати хіба що наступні:

1. Проведення спеціальних інформаційних кампаній, що випереджають дії агресора. Наприклад, сьогодні багато вітчизняних та іноземних політичних діячів і експертів звертають увагу на паузу в рішеннях і діях Кремля. Її поспішають пояснити наслідками санкцій. Але з цілей Кремля, ця пауза може свідчити, скоріш за все, про певне переформатування політичних сил і пошук нових нестандартних підходів до реалізації

стратегічного задуму. Недопустимо виявитися чергового разу неготовими до “неочікуваних” рішень Кремля. Не виключено, що готується сценарій з більш-менш тривалим (до осені) періодом перемир'я і переговорів-косультацій, залежно від результатів яких конфлікт буде перетворено на “заморожений” чи буде спровоковано різке зростання напруженості, що зможе стати виправданням введення до Донбасу миротворчих сил Росії. Зусилля експертів слід зосередити на прискіпливому моніторингу, аналізі подій у Росії та Україні, на прогнозі сценаріїв розвитку ситуації. Завчасне висвітлення у ЗМІ результатів цієї роботи може стати стримувальним чинником для реалізації підступних планів Кремля.

2. Активізація антипропаганди, внутрішньої і зовнішньої популяризації ідей нової України. Ці заходи мають бути спрямовані на:

- розвінчання міфів, штампів, гасел, брехні, що ллються з російських джерел і сторінок куплених Кремлем іноземних ЗМІ;
- технічну протидію кремлівській пропаганді;
- створення непривабливого іміджу російських ЗМІ;
- підвищення якості та поширення позитивної публіцистики, створення смислів, що визначають історію, сучасний стан і прогресивний розвиток України;
- формування переваги загальнодержавної, громадянської ідентичності над регіональною;
- змістовне наповнення власної пропаганди єдиної України, сила якої зумовлена розвинутим самоврядуванням; серйозним підтвердженням цього може бути налаштованість центральної влади на переговори з представниками територіальних громад;
- розширене і вміле використання всіх можливих видів комунікації;
- формування у користувачів розбірливості та імунітету до неправдивої інформації.

Антипропагандистська діяльність має враховувати те, що вона має здійснюватися в середовищі проросійськи та антиукраїнськи налаштованого населення. Його потужна інформаційна “обробка” ґрунтується на простоті сприйняття незаперечних істин добра (загальнолюдських цінностей, що видаються за цінності винятково “*руського мира*”) і зла (гасел про фашистів, бандерівців, центральну хунту тощо, до яких на Сході сформувалося однозначно негативне ставлення). Протиставити цьому можна власне, дуже просте та більш привабливе розуміння добра і зла. Але використання таких понять, як “справедливість”, “свобода”, “доброчесність”, “рівність” тощо, ускладнено тим, що за 23 роки незалежності до них значною мірою втрачена довіра, а відновити її можна переважно демонстрацією швидких позитивних результатів. Водночас важливо добитися сприйняття Кремля як “сили зла” (саме Кремля, а не Росії – якщо немає бажання бачити на боці зла росіян і проросійськи налаштованих українців). Це також є важким завданням, пов'язаним з руйнуванням побудованої в зомбованій свідомості людей певної моделі світогляду.

3. Підвищення якості всіх видів інформаційних послуг, ступеня охоплення ними населення, особливо в південно-східних регіонах. У цьому не варто покладатися лише на ресурси держави. Слід стимулювати й заохочувати ініціативу та самодіяльність незалежних організацій, інформаційних джерел, підприємців, забезпечуючи при цьому державний контроль.

4. Активізація й підвищення якості комунікації з цільовими аудиторіями, в тому числі із залученням фахівців у сфері соціальної психології. Тут важливим є пошук мови, зручної і дохідливої для певних цільових груп. Для пересічної людини – це мова звичних смислових конструкцій, привабливих і водночас реалістичних перспектив, простих і переконливих аргументів, наочних прикладів і результатів. Особливими цільовими

аудиторіями є біженці та особи з посттравматичним синдромом від перебування в зоні бойових дій.

5. Підвищення особистої відповідальності (самоцензури) представників політичних кіл, вітчизняних ЗМІ під час висвітлення поточних подій, особливо в зоні АТО. Не можна миритися з тим, що вітчизняні посадові особи, політичні діячі, журналісти мимоволі стають джерелами даних для бойовиків, політтехнологів і розвідувальних органів Кремля.

Інформаційний блок виявився на останньому місці та виглядає недостатньо наповненим не через низьку пріоритетність, а тому, що його заходи є невід'ємною складовою або супроводжують практично всі згадані в інших блоках заходи та взаємодоповнюють один одного.

На завершення варто нагадати, що для досягнення бажаних результатів усі зазначені заходи (а також ті, що залишилися поза полем зору, але реально вживаються) повинні бути пов'язані між собою й скоординовані за часом, ресурсам, виконавцями, а також враховувати дії противника.